

Мегатренд универзитет Београд, Факултет за пословне студије, Факултет за културу и медије, Београд

DOI 10.5937/kultura1340434C

УДК 94(497.11)"11/12"

94(=163.41)"11/12"

321.17:929 Стефан Немања

прегледни рад

СТЕФАН НЕМАЊА И БУЂЕЊЕ НАЦИОНАЛНЕ СВЕСТИ У СРБА

Сажетак: У периоду стварања прве српске краљевине, улога Стефана Немање као великог жупана, огледала се у балансирању између две велике силе, односно Истока и Запада где је Србија покушавала да развије и задржи национални идентитет. Сачувана хагиографска дела, иако схематизована и писана у сврху величања Немање и његових потомака, ипак изражавају један историјски и културолошки контекст ране Србије, нарочито од тренутка када постаје краљевина. У најранијим сачуваним делима везаним за живот и култ Стефана Немање, најјасније се може сагледати улога очувања српског идентитета и традиције. Основна обележја српске културе, између осталог, била су везана за језик и слику.

Кључне речи: Стефан Немања, Србија, језик, слика.

Увод¹

Прва српска држава – краљевина², настаје у периоду када се увелико боре Источна и Западна црква за превласт. Балансирајући између ове две велике силе, Србија је покушава-

1 Текст је написан поводом обележавања 900 година од рођења великог жупана Стефана Немање – Светог Симеона Мироточивог и поводом 815 година од подизања манастира Хиландара српске царске лавре, чији је ктитор, заједно са Светим Савом, Свети Симеон Мироточиви. Текст је достављен посредством извршног уредника, на позив издавача, Завода за проучавање културног развитка, .

2 Деретић наводи да су српски летописци позног средњег века рачунали словенску историју од Ђирила и Методија а српску од Стефана Нема-

ла да оствари своју територијалну и црквену самосталност. Када се 1054. године одвајају римска и католичка хришћанска црква, што је свакако био догађај како ће се и касније показати, од светског значаја, српске земље су већ биле подељене на јурисдикцију католичке и православне архиепископије.³ Мисионарска делатност католичке али подједнако и православне цркве је слабила међу Србима, али су уједно јачали моћ и утицај цариградског патријарха и римског папе.⁴ Међутим, током наредних деценија јачаће утицај православне вероисповести као и византијски утицај и вазални однос Србије према њој. Стефан Немања, последњи у низу рашких великих жупана и родоначелник династије владара Немањића⁵ уживаће подршку Византије али ће његова колебљива политика између Истока и Запада, као и борба за самосталност и ослобађање из вазалног односа према Византији, бити једна од главних одредница његове владавине.⁶ Ипак, он је утро пут стварању краљевине Србије (1217) и аутокефалне цркве (1219) што ће захтевати и једну специфичну иконографију како у житијском виђењу, писаних од стране његових синова, тако и у црквеној визуелној иконографији. Тако се и у књижевности и у уметности образује специфична идеологија Немањића.

Велики жупан - Стефан Немања

У 11. и 12. веку титула српских владара гласила је велики жупан (велики жоупањ) и била је превођена грчким терминима *ἀρχιζουπάνος, μεγαζουπάνος, μέγας ζουπάνος*, као и латинским *megaiurbanus, magnus iurbanus*. Порекло води од титуле жупана, познате од 8. века и употребљаване на широком словенском простору. Жупан (*жоупањ*, грчки *ζουπάνος*, латински *ioran, supannus, iurbanus*) је био назив за најстарије представнике власти код Срба. Шаркић⁷ наводи, на основу Немањине повеље Хиландару да се титула великог

ње и Светог Саве. Деретић, Ј. (2011) *Културна историја Срба*, Београд: *Evro-Giunti*, стр. 69.

3 Подела је извршена већ приликом оснивања Охридске архиепископије 1018. године када је западна граница њене надлежности представљала уствари границу између католичке и православне цркве. Благојевић, М. (1989) *Србија у доба Немањића: од кнежевине до царства 1168-1371*, Београд: ТРЗ *Vajat* - ИРО Београд, стр. 22-23.

4 Исто, стр. 23.

5 Деретић, Ј. нав. дело, стр. 70.

6 Византијска војна посада се налазила у срцу Рашке све до 1127. године а византијски цар је постављао и смењивао велике жупане. Деретић, Ј. нав. дело, стр. 61.

7 Шаркић, С. (2012) Владарске титуле у средњовековној Србији, у: *Зборник радова правног факултета*, вол. 46, бр. 2, Нови Сад, стр. 25.

жупана повезује са Немањиним прародитељима и српском земљом. *Као што је Бог поставио Грке за царева, а Угре за краљеве, тако је његове претке поставио за велике жупане.* Такође, аутор као потврду наводи и последњи лист *Хиландарске повеље* (1198) на коме се налази печат са грчким текстом чији превод гласи: *Печат великог жупана Стефана Немање.*⁸

Стефан Немања, најмлађи син жупана Завиде, био је велики државник али и зачетник будуће светородне лозе Немањића. Рођен је у Рибници (данашњој Подгорици), око 1113. године, где је крштен по католичком црквеном обреду с обзиром на то да тада није било у месту православних свештеника. Благојевић⁹ наводи да је повратком Завидине породице у Рас, Немања крштен поново по православном обреду у Цркви светог Петра и Павла, иако се углавном сматра да је то заправо била нека врста обреда миропомазања.

Иако је Стефан Немања, у складу са средњовековном књижевношћу, представљан као велики државник и светитељ, у делима византијских књижевника тог доба он је разнолико описиван. Тако, у описима личности Стефана Немање, који је свакако задавао велике муке Византији, Никита Хонијат наводи да је Стефан Немања био *необично дрзак и зао човек који је мешање у туђе послове сматрао мудрошћу.* Поводом Немањиног пораза од стране византијске војске, односно цара Манојла, Никита Хонијат је записао: „Кад је видео да га цар гони, показао се на бојном пољу, али закратко, а онда се сакрио у пећину на планини и камењем затрпао улаз. На крају је његов понос скршен и он се ничице простро пред Манојловим ногама. Лежећи тако опружен, велики у величини, молио је да га не ударе на велике муке; стрепо је од помисли да више неће остати владар Срба и да ће се политичка моћ дати онима који су способнији да владају, онима које је он збацио да би сам владао”¹⁰.

Након овог пораза, Немања је враћен на свој ранији положај великог жупана у Рашкој¹¹, али је пре тога, 1172, морао са царем да оде у Цариград и учествује у његовом тријумфалном уласку у град *као поражени варварин кога је народ вређао и подсмевао му се.* Оболенски, међутим наводи и једно друго тумачење лика Стефана Немање које је остало сачувано у

8 Исто, стр. 27.

9 Благојевић, М. нав. дело, стр. 39.

10 Оболенски, Д. (1991) *Шест византијских портрета.* Београд: Просвета, стр. 121.

11 Немања је остао веран поданик царев све до Манојлове смрти 1180. године, када предстаје да признаје византијску власт. Исто, стр. 123.

беседи солунског митрополита Евстатија упућеној 1174. цару Манојлу, који је с дивљењем говорио о Немањином стасу и држању и описао како је српски владар с извесним задовољством разгледао, у царском двору у Влахерни, слике на којима су биле приказане разне етапе његове побуне и где је испод његовог лика писало његово име.¹²

*Стефан Немања: рана српска
књижевност и задужбине*

Први текстови Немањића јављају се у вези са подизањем манастира Хиландара. Најстарији сачувани *Хиландарски типик* је препис из 13. века. Сматра се да сам типик није преводио са грчког језика само Свети Сава, већ су га највероватније састављала најмање два лица. Као рани споменик писан на српскословенском језику он садржи најважније опште српске народне иновације. У поглављима за које се претпоставља да их је Сава преводио, испољава се поред књижевног, и чист српски народни језик, каквим је говорио Свети Сава, а писаца с таквим језиком неће бити задуго у нашој култури. Само два Савина дела писана су чистим српскословенским језиком: *Житије светог Симеона* и *Служба светом Симеону*. Остала, пак, дела, *Хиландарска оснивачка повеља*, сва три типика и *Писмо игуману Спиридону* писана су језиком нехомогеног састава у коме има, поред српскословенске основе доста народних елемената који на махове бивају и преовлађујући. Од Светог Саве, и поред постојања раније писмености, заправо почиње диглосија у српској писмености. У Савиним централним списима – типцима, као што је и очекивано, црквени језик преовлађује, али у њима ипак има делова или елемената народног језика, који представљају немалу количину због дужине ових текстова.¹³

Хиландарска повеља Симеона Немање у којој је изражена идеја о легитимитету владарске власти уједно је текст у коме Срби први пут говоре о себи самима и о српском идентитету: „Стога по многој својој и неизмерној милости и човекољубљу дарова нашим прадедовима и нашим дедовима да владају овом земљом српском, и Бог свакојако управљаше на боље људима, не хотећи човечије погибли, и постави ме великога жупана, нареченога у светом крштењу Стефана Немању“.¹⁴

¹² Исто, стр. 122.

¹³ Савић, В. (2013) *Богослужбена лексика у српским типцима од XII до XIV века*, (докторска дисертација), Нови Сад: Филозофски факултет (посећено 10.08.2013). Доступно на: <http://www.uns.ac.rs/sr/doktorske/viktorSavic/disertacija.pdf>

¹⁴ Благојевић, М. нав. дело, стр. 56.

Такође, прва књижевна дела настају у служби стварања и ширења Немањиног култа као светитеља: *Служба и житије светог Симеона* (Свети Сава) и *Житије Св. Симеона* (Стефан Првовенчани).¹⁵ Деретић наводи речи Савиног биографа Теодосија где се можда најјасније говори о култу Саве и Немање: „(...) Јављаху се и пред пуковима српских скиптара Божји анђели у виду лика, њихова на помоћ у биткама, тако да су многи од војника говорили: ‘Видесмо светог Симеона и светог Саву пред њима у пуку како језде на коњима, и то једнога у смерности иночкога осиања, а другога украшена у светле светитељске одоре’”.¹⁶ Поред Растка Немањића, наследник Стефана Немање, Стефан Првовенчани (1195-1227) оставља у наслеђе *Житије светог Симеона* (1216) којим он, између осталог, поставља основу минејског или синаксарског оригиналног житија у српској средњовековној књижевности са свим елементима типичним за овај хагиографски жанр: пролог, биографски садржај, похвалу и чуда.¹⁷ Лазић¹⁸ наводи први тропар пете песме Савине Службе светом Симеону: „Као многоплодна лоза, грозд процвета, оче Симеоне, што добродетељима божанственим покајања вино излива, што маглу страсти од душа наших одгони, и срца верних весели“. Ипак, што се тиче природе извора, они су претежно хагиографски, намењени прослављању дела Светог Саве и његовог оца светог Симеона. Историјска тачност и обимност иако нису занемарљиви нису били главни циљ¹⁹.

Немањина све већа приврженост источном хришћанству види се и по манастирима које је основао по Рашкој. Два најранија манастира су у Топлици (манастир посвећен светом Николи и манастир посвећен Богородици), у источном делу земље, трећи, односно Ђурђеви ступови, саграђен је 1170-71. године на брду недалеко од Раса. Немања је убрзо потом постао велики жупан и саградио је четврти манастир, назван Студеница по речици Студеници, који је био круна његовог дела. Када је започео још једну битку против Византије, Немања се, по обичајима свог времена, заветовао Христу да ће саградити храм *пречисте и пренепорочне матере његове добротворке и да ће ту испунити завете своје*. Студеница је поред своје необичне лепоте, убрзо стекла и велики углед јер ће у њој касније почивати „часне мошти српског светитеља и заштитника српске државе светог Симеона – Стефана

15 Деретић, Ј. нав. дело, стр. 81.

16 Исто, стр. 83.

17 Лазић, М. (1994) *Православна естетика Стефана Првовенчаног*, Призрен: Епархија рашкопризренска, стр. 9.

18 Исто, стр. 10.

19 Оболенски, Д. нав. дело, стр. 126.

Немање²⁰ те је због тога названа и великом лавром светог Симеона.²⁰ Студеница је поврх свега постала узор за велике краљевске задужбине које су битно допринеле блиској сарадњи цркве и државе, тако карактеристичној за средњовековну Србију.²¹

Студеница је живописана после Немањине смрти, старањем Светог Саве (1208-09). Натписи на фрескама су на словенском језику а национална оријентација се огледа и у сликама из српске историје која, представљајући портрете Немањиних синова, Вукана и Стефана, затим Светог Саве и преносење моштију светог Симеона, који чине почетак иконографије Немањића где је и ауторитет Студенице као маузолеја првог српског светитеља, постаје врло велики узор за остале српске краљеве током 13. века.²² Милићевић²³, наводи да је најлепша од свих његових задужбина управо Студеница коју је подигао у част Богородици „и наменио је за свој укуп, за вечиту кућу костима својим“ (...) Сам правоверан научио је и друге правој вери; цркве је осветио, намастире саздао; светитеље слатко слушао, свештенике поштовао, а према духовницима био смиран и љубазан²⁴. Византијски сликари, највероватније из Цариграда, радили су по упутствима Растка Немањића, будућег првог српског архиепископа и потом Светог Саве, који је током живота имао прилике да сусреће најпознатије византијске уметнике као и њихово стваралаштво. Друга двојица синова, Вукан и Стефан, били су ктитори фресака у очевој задужбини.²⁵

Немања се замонашио марта 1196, после тридесет шест година владавине и одрекао се престола у корист другог сина познатог као Стефан Првовенчани. О чину његовог монашења Милићевић наводи следеће: „(...) рече владици Калинику: Е сад доврши и ти оно што ти Господ заповеда, и што ја желим. Светитељ, певајући црквене песме, узео ножице, постриже га, и нададе му име Симеун Монах, 25 Марта, на Благовести 1196, после читавога низа година његова владања (...) И жена његова Ана, бивша госпођа све српске земље, покалуђери се тај исти дан, и доби име Анастасија”.²⁶

20 Благојевић, М. нав. дело, стр. 50-51.

21 Исто. стр. 126.

22 Деретић, Ј. нав. дело, стр. 79.

23 Милићевић, М. (1913) *Стефан Немања и Свети Сава*, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.

24 Исто, стр. 13.

25 Благојевић, М. 1989, нав. дело, стр. 40.

26 Милићевић, М. нав. дело, стр. 27.

Стефан, сада монах Симеон, најпре је ступио у братство своје задужбине Студенице да би после осамнаест месеци²⁷ кренуо на пут у Свету Гору. Симеон Немања умире у Хиландару 13. фебруара 1199. године када је имао осамдесет и шест година. Из Савиног описа опела које је служено по смрти његовог оца може се видети космополитски карактер Свете Горе крајем дванаестог века: у богослужењу су певали грчки, грузијски, руски, бугарски и српски калуђери²⁸. У *Хиландарској повељи Симеона Немање* огледа се и завештање Хиландара за будућа покољења, јер он каже: „И све што дадох манастиру у Свету Гору, да не треба ни моме детету, ни моме унучету, ни моме рођеноме, ни ма коме другом. Ако ли се ово измени, да му Бог суди и да му је света Богородица супарница на страшном суду оном и ја грешник Симеон”.²⁹

Сава је вероватно у зиму 1206-7. године, праћен групом калуђера из Хиландара, пошао у Србију с очевим посмртним остацима које су његова три сина сахранила у гробницу коју је за себе припремио у Студеници. Вероватно је ту, убрзо по преносу његових моштију, био проглашен за светитеља, а Светом Сави је стављено у дужност да сачини службу Божију у његову част. Подржавајући култ свог оца, Свети Сава је ширио уверење, свесрдно прихваћено у средњовековној Србији, да мир и безбедност земље зависе од присуства моштију његовог светог оснивача³⁰. Захваљујући мирисном уљу за које кажу да је чудесно текло из његових моштију, Свети Симеон је брзо упоређиван с најчувенијим светитељем на Истоку обдареним истом способношћу, то јест са Светим Димитријем Мироточивим – заштитником Солуна.

Фреска: Пренос моштију и канонизација Симеона-Немање

Портрети Стефана Немања, насликани за време његовог живота нису остали сачувани. Сматра се да је његов портрет као монаха сачуван у виду једне половине лица у манастиру Милешева, око 1225. године, када је сећање на њега вероватно било још увек живо, највероватније аутентичан.³¹

27 Према другим изворима, провео је у Студеници две године. Хиландарац, С. (1997) *Историја манастира Хиландара. Успомена на седамстогодишњицу оснивања*. (прев. Калик, С.), Београд: Народна библиотека Србије.

28 Оболенски, Д. нав. дело, стр. 131-136.

29 Благојевић, М. нав. дело, стр. 57.

30 Оболенски, Д. нав. дело, стр. 140-141.

31 Благојевић, М. нав. дело, стр. 55.

Благојевић сматра да млади хришћански народи, попут српског, нису имали времена нити прилике да у раној фази учвршћивања вере изнедре апостоле, мученике и црквене оце већ су светитеље тражили и препознавали у сопственој локалној средини. Међутим, да би се обавила канонизација, докази светитељства морали су се пронаћи у нетрулежности тела из ког ће потом потећи миро као и у виду различитих исцељења, што ће и бити потврђено. „Канонизацијом Стефана Немање, према чврстом веровању српски владари, држава и народ добили су свог ‘заступника пред Богом’ који ће их штитити и избављати из невоља”.³² Убрзо се овом култу придружује и култ Светог Саве тако да ће се њихова улога првенствено огледати у томе да представљају симболе српског народа али и њихове политичке и црквене самосталности. Унук Стефана Немање, краљ Радослав је у јужној капели дозидане спољашње припрате наложио да се око 1235. године насликају четири сцене посвећене њему, од којих је опстала најочуванија композиција на северном зиду над улазом, у којој је приказано дочекивање Немањиних моштију из Хиландара пред Студеницом. На фресци су представљени синови како носе очев одар, студенички монаси са иконом Богородице, као и Богородичина црква и манастирски бедеми у позадини.³³ Ову припрату, краљ Радослав је начинио за време игумана Спиридона и по замисли свог стрица архиепископа Саве Првог. „Као што је у Студеници, 1208. године, настала прва биографија Немањина, коју је написао Сава, тако су ту, у јужној капели припрате краља Радослава по Савиним идејама, настале 1234. године, прве фреске које глорификују светог Симеона”³⁴. Циклус најважнијих догађаја, у виду композиција, из његовог живота је овде представљен: одлазак на Свету Гору, и смрт и пренос моштију из Хиландара у Студеницу. Те композиције, излазе из оквира конвенционалних религиозних тема и првенствено представљају „световно сликарство у свом уметничком и документарном изгледу и значају”.³⁵

Закључак

У доба стварања Србије као краљевине велику улогу је одиграла управо лоза Немањића са својим оснивачем великим жупаном Стефаном Немањом. Србија је стално представљала место на коме су се повезивале и раздвајале силе

32 Исто, стр. 59.

33 Исто, стр. 58.

34 Кашанин, М., Кораћ, В., Тасић, Д. и Шаkota, М. (1969) *Студеница*. Београд: Књижевне новине, стр. 22.

35 Исто.

Истока и Запада те су и њихови утицаји на владаре и становништво увек били двојаки. Снажан утицај Византије, који ће се најдубље изразити у доба Немањића истовремено се огледао у покушајима српских владара да избегну вазални положај али и да следе културолошки византијски образац. Овај утицај огледаће се дубоко у књижевности и ликовној уметности средњовековне Србије. Буђење националне свести и тренутак када Срби први пут у писаној форми говоре о свом пореклу, најважнији је искорак у историји српског народа. Такође, стварање сопствених православних култова, светитеља, обреда и уношење локалних елемената у целокупну иконографију, допринело је јачању самосталности новостворене краљевине као и њених поданика. Народ који је својом заслугом добио првог светитеља у лику Светог Симеона као заступника пред Богом и првог светитеља-просветитеља Светог Саве, добио је привилегију да исповеда православље на себи својствен начин као и да постане део ширег хришћанског, православног света. Само стварање и примена српскословенског језика које ће се испољавати у раним списима такође се може анализирати кроз уверење, како Оболенски наводи, да језик који служи као средство за хришћанску службу Божију постаје посвећен и да се народ који њиме говори уздиже на статус народа посвећеног да служи Богу³⁶.

У доба монашења Светог Саве на Светој Гори били су монаси различитих народности, који су имали своје манастире: Грци, Грузијци, Бугари, Руси, Италијани а убрзо су им се придружили и Срби. Оболенски наводи да је међу њима било највероватније и националне нетрпељивости, али да је изгледа ипак осећање солидарности било укоренеано у заједничкој традицији аскетизма и духовности које је преовладало. „Свесни реалности те наднационалне везе, Византинци те разне етничке заједнице у Светој Гори нису називали ‘народима’ већ су их звали ‘језицима’³⁷. Такво космополитско схватање, које се још чвршће уврежило

36 Оболенски, Д. нав. дело, стр. 24.

37 Гаркави у тумачењу на једном месту помиње да су међу Словенима била и племена паганска (*язычники*) која се клањају сунцу (*солцепоклоники*) која живе поред велике реке која тече са истока на запад, као и племена која спаљују своје мртве и клањају им се и имају многе градове, храмове и неку врсту клепала (налик хришћанским). *Язычники* су се тумачили као народи који не верују у једног Бога и не поштују његов завет односно *Свето писмо*, док су се народи у *Светом писму* називали *языками*, односно људима који су говорили на разним језицима и разумели се међусобно. Гаркави, А. 1870. *Сказания мусульманских писателей о Славянах и Русских (с половины VII века до конца X века по Р.Х.)*. Санктпетербургъ: Топографія Императорской Академіи Наукъ. Грищенко, В. (2009) Славянское язычество и мифология, *Выпуск* 1(13). Доступно

касније у средњем веку, начинило је од Свете Горе значајно врело византијске културе за разне православне земље Источне Европе³⁸.

Ипак, појединачни, мањи језици често садрже заборављена знања и појмове који унутар себе имају низ различитих културних и друштвених појава обједињених кроз више векова. Тако „губитак језика носи са собом губитак традиционалног знања које може бити корисно човечанству“³⁹.

Улога и важност сопственог језика, као и иконографија која је величала српски национални идентитет представљају важан моменат у српској средњовековној културној историји. Борба за независност, у световном и духовном смислу, која се огледала у свим аспектима стварања ране српске културе, као да траје и данас. Србија остаје на раскршћу Истока и Запада, изнова покушавајући да задржи сопствене културне вредности и њене главне атрибуте, прижељкујући снажне владаре са свешћу о сопственом пореклу. Међутим, поред дара проповедања речи неретко, а нарочито тумачене у религијском смислу, добијају и моћ исцељења. Тако у *Јеванђељу по Марку* пише: „А знаци онима који вјерују биће ови: именом мојим изгониће демоне; говориће новим језицима” (Мк. 16,17).

ЛИТЕРАТУРА:

- Благојевић, М. (1989) *Србија у доба Немањића: од кнежевине до царства 1168-1371*, Београд: ТРЗ Вајат -ИРО Београд
- Гаркави, А. (1870) *Сказания мусульманских писателей о Славянах и Русских (с половины VII века до конца X века по Р.Х.)*, Санктпетербургъ: Тупографія Императорской Академіи Наукъ
- Грищенко, В. (2009) Славянское язычество и мифология, *Выпуск 1(13)*; доступно на: http://analiculturolog.ru/component/k2/item/354-article_18.html (посећено, 10. 08. 2013)
- Деретић, Ј. (2011) *Културна историја Срба*, Београд: *Evro-Giunti*
- Кашанин, М., Кораћ, В., Тасић, Д. и Шакога, М. (1969) *Студеница*, Београд: Књижевне новине
- Лазић, М. (1994) *Православна естетика Стефана Првовенчаног*, Призрен: Епархија рашкопризренска

на: http://analiculturolog.ru/component/k2/item/354-article_18.html (посећено, 10.08.2013)

38 Оболенски, Д. нав. дело, стр. 130.

39 Mufwene, S. (2005) Globalization, and the Myth of Killer Languages, in: *Perspectives on Endangerment*, ed. Huggan G. and Klasen S. Hildesheim-New York: Georg Olms Verlag, p. 39.

Милићевић, М. (1913) *Стефан Немања и Свети Сава*, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије

Mufwene, S. (2005) Globalization, and the Myth of Killer Languages, in: *Perspectives on Endangerment*, ed. Huggan G. and Klasen S. Hildesheim-New York: Georg Olms Verlag

Недељковић, С. (2007) *Част, крв и сузе*. Београд: Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду-Српски генеалошки центар

Оболенски, Д. (1991) *Шест византијских портрета*, Београд: Просвета

Савић, В. (2013) *Богослужбена лексика у српским типцима од XII до XIV века*. (докторска дисертација). Нови Сад: Филозофски факултет. (посећено 10. 08. 2013)

Доступно на: <http://www.uns.ac.rs/sr/doktorske/viktorSavic/disertacija.pdf>

Хиландарац, С. (1997) *Историја манастира Хиландара. Успомена на седамстогодишњицу оснивања* (прев. Калик, С.), Београд: Народна библиотека Србије

Шаркић, С. (2012) Владарске титуле у средњовековној Србији, у: *Зборник радова правног факултета*, вол. 46, бр. 2, Нови Сад

Violeta Cvetkovska Ocokoljić and Tatjana Cvetkovski
Belgrade Megatrend University, Graduate School of Business Studies,
Faculty of Culture and Media, Belgrade

STEFAN NEMANJA AND THE NATIONAL SERBIAN AWAKENING

Abstract

During the creation of the first Serbian kingdom, the role of Stefan Nemanja as a great prefect was reflected in the balance between the two great powers, i.e. the East and the West, where Serbia was trying to develop and maintain a national identity. Preserved hagiographic works, although schematized and written to celebrate Nemanja and his descendants, however, express a historical and cultural context of the early Serbia, especially that preceding the time of the kingdom. In the earliest surviving works related to the life and the cult of Stefan Nemanja, we can most clearly see the role of preserving Serbian identity and tradition. The main features of the Serbian culture, among others, related to the concepts of language and image.

Key words: *Stefan Nemanja, Serbia, language, image*